

Висновок
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Подорожного Вадима Григоровича
«Соціально-психологічні особливості особистісного відчуження людей
похилого віку»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія
(галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дисертації. У сфері аналізу соціальної складової трансформаційних перетворень в Україні особливої значущості набувають дослідження соціально-психологічних чинників та обставин, які дезадаптують людину, перешкоджають її гармонійній життєдіяльності в суспільстві. Кардинальні зміни в структурі українського суспільства вказують на те, що особливо актуальним є вивчення проблем життєдіяльності людей похилого віку, які мають глибинні соціально-психологічні причини та тривалий характер.

Невизначеність життєвих перспектив у людей похилого віку, брак можливостей задоволення потреб, негативні соціально-рольові трансформації, відсутність системи суспільних інститутів соціалізації осіб похилого віку приводять до неузгодженості у внутрішній й зовнішніх структурах особистості та виникнення на цій основі відчуття непотрібності у соціумі. Незатребуваність та меншовартість, що викликані як психофізіологічними змінами, так і соціальними трансформаціями, пов'язаними з виходом на пенсію, втратою звичного соціального статусу й матеріально-економічним обмеженням, сприяють суттєвому зниженню рівня активності і задіяності людей похилого віку у життєдіяльності соціуму. Досить часто людям похилого віку притаманні соціальна дезадаптація, відсутність послідовності у досягненні цілей, відособленість, самотність, високий рівень тривожності, що негативно позначається на психологічному стані й може призвести до депресії, незадоволеності станом власного здоров'я та особистісного відчуження.

Особистісне відчуження людей похилого віку виявляється в емоційно-психологічній відстороненості як від соціальної дійсності, так і від самих себе. Найбільш вагомими чинниками виникнення особистісного відчуження в людей похилого віку є стресові ситуації та переживання, втрата близьких людей, відсутність прагнення до встановлення нових або підтримки старих соціальних зв'язків, різка зміна звичного способу життєдіяльності. Значимим є емоційно-особистісний аспект феномену особистісного відчуження людей похилого віку, тобто специфіка їхніх взаємовідношень із соціальними інститутами, до яких вони включені, почуття безсилля й безглуздя дійсності та свого існування, самотність і обмеження контактів з іншими людьми, відчуття втрати автентичності особистості.

З огляду на зазначене вище дисертаційне дослідження В.Г. Подорожного «Соціально-психологічні особливості особистісного відчуження людей похилого віку» має як теоретичний, так і практичний характер, є своєчасним та актуальним.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Дослідження виконувалось у межах науково-дослідної роботи кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Соціально-психологічні особливості самоздійснення особистості в умовах трансформаційних змін» (0120U100295). Напрямок дисертаційного дослідження пов'язаний із темою модуля Жана Моне проекту Еразмус+ №620252-EPP-1-2020-1-ua-EPPJMO-MODULE, «Європейський досвід формування soft skills у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами театралізованої діяльності».

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертаційна робота Подорожного В.Г. є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо дослідження, аналізу та подолання особистісного відчуження людей похилого віку. Усі наукові положення, що виносяться на захист, сформульовані автором особисто. Автору належить:

постановка та обґрунтування мети роботи, планування та проведення досліджень, обробка та аналіз результатів експерименту, підготовка статей до друку. Постановка завдань та обговорення результатів дослідження виконано спільно з науковим керівником. Особистий внесок дисертанта в статті «Творча діяльність як засіб подолання особистісного відчуження людьми похилого віку», написаній у співавторстві з науковим керівником Паламарчук О.М., полягає в аналізі та демонстрації європейського та американського досвіду подолання особистісного відчуження людей похилого віку через здійснення творчої діяльності.

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, кожний з яких характеризується певним внеском в обґрунтування, розроблення та експериментальну перевірку процесу виникнення, чинників та компонентного складу особистісного відчуження людей похилого віку.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Аналіз представлено до захисту наукового дослідження та публікацій дисертанта дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Структура дисертації ретельно продумана, логічно побудована й складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел до кожного розділу (255 найменувань), додатків.

Зважаючи на це, можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Використання результатів роботи. Запропоновані наукові положення, висновки й рекомендації були впроваджені в практику роботи Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) міста Вінниці;

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/541 від 12.11.2020р.); КЗ «Центр надання соціальних послуг Якушинецької сільської ради»; Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Шаргородського району (довідка № 02-15/217 від 10.12.2020р.).

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації Подорожного В.Г. визначається як теоретичними, так і практичними результатами й полягає у визначенні сутності особистісного відчуження людей похилого віку як складного процесу поступового руйнування (зменшення) соціально-психологічних контактів між особистістю та оточуючим її соціумом, що супроводжується підвищеною тривожністю, переживанням самотності, соціальною дистантністю, схильністю до самозвинувачення, проблемами в міжособистісному спілкуванні, внутрішньоособистісним конфліктом між усвідомленням своєї ізольованості, недовірою, очікуванням негативного ставлення до себе з боку інших людей та потребою в опорі, захисті, соціальній підтримці.

Запропоновано модель виникнення особистісного відчуження в людей похилого віку яка ґрунтується на зміні соціального статусу, збільшенні кількості незайнятого часу, зменшенні або ж руйнуванні соціальних контактів, зниженні рівня соціальної активності, та встановлено особливості впливу особистісного відчуження на втрату суб'єктності, що супроводжується негативними емоційними переживаннями. Розроблено структурну модель особистісного відчуження людей похилого віку, важливим компонентним складником якої є соціальні і психологічні чинники. Запропоновано тренінгову програму «Подолання особистісного відчуження у людей похилого віку».

Практична цінність результатів дослідження. У процесі роботи розроблено та впроваджено тренінгову програму «Подолання особистісного

відчуження у людей похилого віку». Матеріали дисертації можуть бути використані як психологами, так і соціальними працівниками в роботі з людьми похилого віку, а також під час надання психологічної допомоги у процесі подолання особистісного відчуження. Результати дослідження можуть використовуватися під час удосконалення навчальних програм і посібників з дисциплін «Соціальна психологія», «Психологічне консультування», «Соціальна опіка і піклування», «Соціальний супровід розвитку громади», що сприятиме поглибленню знань і уявлень майбутніх психологів та фахівців з соціальної роботи щодо особливостей соціально-психологічної роботи з людьми похилого віку.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації.

Результати дослідження Подорожного Вадима Григоровича опубліковані в достатній кількості наукових публікацій (15 наукових праць, з них 14 одноосібних: 4 статті – у провідних наукових фахових виданнях України; 1 – у співавторстві; 1 – в Угорському науковому фаховому виданні; 1 – у матеріалах зарубіжних конференцій (Словаччина), 3 статті – у збірниках наукових праць і 5 тез – у матеріалах вітчизняних конференцій; в яких достатньо повно відображено результати дисертації).

Апробація основних результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися та доповідалися на науково-практичних конференціях та круглих столах. Серед них: XIV міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2018), Міжнародна молодіжна науково-практична Конференція «Вектори психології-2018» (Харків, 2018); міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті» (Одеса, 2019); міжнародна науково-практична конференція «Психологічна наука та практика XXI століття» (Київ, 2019); організаційно-діяльнісна гра «Проектування форм організації соціальної роботи в громадах» (Київ, 2019); «Розвивальний потенціал

сучасної соціальної роботи: методологія та технології» (Київ, 2020); звітна наукова конференція викладачів та студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, 2017, 2018, 2019).

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дисертаційна робота Подорожного В.Г. за своїм рівнем наукової новизни, систематизацією матеріалу, висновками та пропозиціями становить завершене та самостійно виконане наукове дослідження. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 053 Психологія. Робота виконана в межах визначених теми, мети та завдань, а одержані наукові та прикладні результати щодо розробленої моделі виникнення особистісного відчуження, структурної моделі особистісного відчуження людей похилого віку, виділених на її основі соціальних та психологічних чинників та компонентів особистісного відчуження, є певним внеском у теорію та методику психологічної науки.

Дисертація Подорожного В.Г. виконана на достатньо високому теоретичному рівні, написана гарним науковим стилем, є чіткою і логічно послідовною, а також сприяє вирішенню вагової наукової проблеми з психології.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертаційну роботу 11.12.2020 р. було перевірено на плагіат програмним засобом «Unicheck» в Інформаційно-обчислювальному центрі ВДПУ. Результати перевірки: схожість – 8,2%; цитат – 1,15%; вилучень – 11,4%. Рівень оригінальності роботи за результатами перевірки становить 91,8 відсотка. Виявлені в роботі запозичення не мають ознаки плагіату і є правомірними. Під час перевірки посилань знайдено окремі збіги з власними публікаціями, термінологією та посиланнями на літературу. Дисертація носить оригінальний, самостійний і завершений характер.

Висновки. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, а також урахувавши результати фахового семінару (24.12.2020 р., протокол № 13), встановлено, що дисертація Подорожного В.Г. є завершеною науковою

працею, має важливе значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, а також відповідає встановленим вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167). З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей Подорожного В.Г. дисертація «Соціально-психологічні особливості особистісного відчуження людей похилого віку» рекомендується для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Голова фахового семінару:

доктор психологічних наук,
доцент кафедри
психології та соціальної роботи

О.П. Ляш

Рецензенти:

доктор психологічних наук,
доцент кафедри
психології та соціальної роботи

І.В. Чухрій

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
психології та соціальної роботи

Л.І. Коломієць

Зразок підпису _____ «05» 01 _____ 2020 р.
Зачінуто
Начальник відділу кадрів